

Sygn. akt V KK 139/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 listopada 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Gradzik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Cesarz

SSN Małgorzata Gierszon

SSN Kazimierz Klugiewicz

SSA del. do SN Dariusz Czajkowski

Protokolant Joanna Sałachewicz

przy udziale prokuratora Prokuratury Generalnej Krzysztofa Parchimowicza,
w sprawie **K. M.**

skazanego z art. 148 § 1 kk w zw. z art. 64 § 1 kk

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 6 listopada 2012r.,

kasacji, wniesionej przez obrońcę skazanego

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 30 listopada 2011 r., zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego

z dnia 1 lipca 2011 r.,

**1. uchyla zaskarżony wyrok w części dotyczącej orzeczenia
wydanego na podstawie art. 77§2 kk (pkt 1 wyroku) i przekazuje
sprawę w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu do ponownego
rozpoznania;**

**2. oddala kasację jako oczywiście bezzasadną w części
dotyczącej utrzymania w mocy wyroku Sądu Okręgowego (pkt 2
wyroku), zwalniając skazanego od kosztów sądowych
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 1 lipca 2011r., Sąd Okręgowy uznał Krzysztofa M. za winnego tego, że w nocy na 10 września 2010r., działając z zamiarem bezpośrednim, w wyniku kilkukrotnego zadania ciosów młotkiem w głowę, dokonał zabójstwa M. M., która zmarła śmiercią gwałtowną z powodu doznanych obrażeń czaszkowo-mózgowych w postaci złamania kości twarzoczaszki oraz mózgowiczaszki, krwawienia podpajęczynówkowego i do układu komorowego mózgu, przy czym czynu tego dopuścił się przed upływem 5 lat od odbycia ponad 8 lat z kary łącznej 10 lat pozbawienia wolności orzeczonej wyrokiem Sądu Okręgowego w sprawie III K ... za przestępstwa podobne z art. 280§1 kk i 155 kk – tj. popełnienia zbrodni z art. 148§1 kk w zw. z art. 64§1 kk i wymierzył mu za to karę dożywotniego pozbawienia wolności z zaliczeniem na jej poczet tymczasowego aresztowania od dnia 11 września 2010r.

Od tego wyroku apelacje wnieśli obrońca oskarżonego i pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego S. M.

Obrońca zarzucił wyrokowi: 1) naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na jego treść (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, art. 2§2 kpk w zw. z art. 4 i 410 kpk, art. 391§1 kpk w zw. z art. 333§2 i 366§1 kpk, art. 4 i art.7 kpk, art. 195 kpk, art. 196§3 kpk w zw. z art. 4 i 2§2 kpk oraz 366§1 kpk), 2) błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyroku, który miał wpływ na jego treść, polegający na ustaleniu sprawstwa i winy oskarżonego, pomimo nieusunięcia wątpliwości co do istotnych okoliczności sprawy. Z ostrożności procesowej obrońca podniósł też zarzut rażącej niewspółmierności kary, będącej skutkiem nieuwzględnienia szeregu okoliczności łagodzących. Wniósł w konkluzji o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji, ewentualnie o zmianę wyroku i znaczne obniżenie wymiaru kary adekwatnie do stopnia winy i szkodliwości społecznej.

Pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego, skarżąc wyrok na niekorzyść oskarżonego w części dotyczącej rozstrzygnięcia o karze, sformułował w apelacji zarzut rażącej obrzy przepisu art. 77§2 kk w zw. z art. 53 kk, poprzez niewyznaczenie surowszych ograniczeń do skorzystania przez K. M. z

warunkowego zwolnienia, niż przewidziane w art. 78 kk, w sytuacji, gdy w sprawie zachodzi szczególnie uzasadniony przypadek, o którym mowa w art. 77§2 kk i spełnione zostały wszelkie przesłanki do wyznaczenia surowszych ograniczeń, albowiem przemawia za tym:

- ocena osoby oskarżonego, jego szczególna demoralizacja, uprzednia karalność za przestępstwo przeciwko życiu popełnione na szkodę osoby najbliższej i bez żadnego powodu, pod wpływem środków odurzających i substancji psychoaktywnych, wobec którego proces resocjalizacji okazał się bezskuteczny, a także zaburzenia osobowości oskarżonego, brak poczucia winy i odpowiedzialności oraz obniżony samokrytycyzm,

- okoliczności popełnienia przestępstwa pod wpływem substancji psychoaktywnych, drastyczne zachowanie oskarżonego polegające na zadaniu ofierze uderzeń młotkiem, czym naraził ją na znaczne cierpienia fizyczne,

- negatywna prognoza kryminologiczna przy uwzględnieniu, że oskarżony przez 8 lat był poddawany procesowi resocjalizacji, który okazał się bezskuteczny, a ponadto nie ma on żadnej motywacji do podjęcia leczenia odwykowego, mimo że zdaje sobie sprawę ze skutków zażywania środków odurzających i psychotropowych,

- zapobiegawcze i wychowawcze oddziaływanie na oskarżonego rozumiane tak, że wymierzona mu kara winna mieć przede wszystkim charakter eliminacyjny, aby uniemożliwić mu popełnienie kolejnych przestępstw w przyszłości.

Skarżący wniósł końcowo o zmianę wyroku poprzez zawarcie w nim dodatkowego rozstrzygnięcia, zgodnie z którym oskarżony będzie mógł skorzystać z warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary dożywotniego pozbawienia wolności po odbyciu co najmniej 40 lat tej kary.

Po rozpoznaniu obu tych środków odwoławczych Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 30 listopada 2011r., zmienił zaskarżony wyrok zgodnie z wnioskiem apelacji pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego w ten sposób, że na podstawie art. 77§2 kk zastrzegł, iż K. M. nabędzie prawo do ubiegania się o warunkowe zwolnienie dopiero po odbyciu 40 lat kary pozbawienia wolności. W pozostałym zakresie utrzymał w mocy zaskarżony wyrok.

Obrońca oskarżonego złożył kasację od prawomocnego wyroku, podnosząc zarzuty rażącego naruszenia prawa procesowego, które mogło mieć istotny wpływ na jego treść, tj.:

1. art. 434§ 1 zd. 2 kpk, polegającego na orzeczeniu przez Sąd odwoławczy na niekorzyść oskarżonego pomimo stwierdzenia uchybień niepodniesionych w środku odwoławczym pochodzącym od pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego;
2. art. 454§2 kpk, polegającego na orzeczeniu przez Sąd odwoławczy surowszej kary pozbawienia wolności, pomimo zmiany ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku Sądu pierwszej instancji;
3. art. 454§3 kpk, polegającego na zaostrzeniu przez Sąd odwoławczy kary dożywotniego pozbawienia wolności przez wyznaczenie surowszego ograniczenia do skorzystania przez skazanego z warunkowego zwolnienia, niż przewidziane w art. 78 kk;
4. art. 7 kpk, polegającego na przyjęciu wadliwych kryteriów oceny wiarygodności zeznań świadka J. P. w zakresie, w jakim świadek zeznała, że na młotku nie było śladów krwi pokrzywdzonej;
5. art. 366§1 kpk, polegającego na zaniechaniu wyjaśnienia przez Sąd odwoławczy wszystkich okoliczności sprawy, w tym kiedy i w jakich okolicznościach na ujawnionym młotku znalazły się ślady krwi pokrzywdzonej oraz kiedy w odbytnicy i pochwie pokrzywdzonej znalazły się ujawnione tam substancje biologiczne, w jakich okolicznościach te substancje się tam znalazły oraz od kogo pochodziły;
6. art. 410 kpk, polegającego na braku uwzględnienia przez Sąd odwoławczy całokształtu ujawnionych okoliczności, także tej, że zwłoki pokrzywdzonej zostały ujawnione w pozycji kolanowo-łokciowej oraz, że w wymazie z odbytnicy ujawniono obecność enzymu kwaśnej fosfatazy oraz antygen prostaty, składniki m. inn. nasienia ludzkiego, natomiast w wymazie z pochwy ujawniono DNA nasienia męskiego i w żadnym z tych wymazów nie ujawniono DNA K. M.

Na wypadek nieuwzględnienia tych zarzutów autor kasacji podniósł nadto zarzut rażącego naruszenia przepisów prawa materialnego, które mogło mieć istotny wpływ na jego treść, tj. art. 77§2 kk w zw. z art. 3 kk, polegającego na orzeczeniu przez Sąd Apelacyjny ograniczenia co do możliwości ubiegania się o warunkowe zwolnienie w ten sposób, że skazany nabędzie prawo do ubiegania się o nie dopiero po odbyciu 40 lat kary pozbawienia wolności, co wbrew art. 77§2 kk

całkowicie wyłącza prawo do ubiegania się o warunkowe zwolnienie, a czemu sprzeciwia się zasada humanitaryzmu i poszanowania godności człowieka.

W konkluzji obrońca wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Apelacyjny.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zarzutowi ujętemu w pkt 1 nie można odmówić słuszności. Wywód należy rozpocząć od oczywistego stwierdzenia, że wyznaczając na podstawie art. 77§2 kk surowsze ograniczenie co do skorzystania przez K. M. z warunkowego zwolnienia niż przewidziane w art. 78§3 kk, Sąd Apelacyjny orzekł na jego niekorzyść. Ograniczenie to jest elementem orzeczenia o karze, określającym po jakiej części odbytej kary pozbawienia wolności skazany będzie uprawniony do ubiegania się o warunkowe zwolnienie. W niniejszym wypadku zastrzeżenie zawarte w wyroku podwyższa o 15 lat ustawowy limit tej części kary wyznaczony przepisem art. 78§3 kk dla skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Stanowi ono w całokształcie orzeczenia o karze istotny składnik pogarszający sytuację prawną skazanego. Orzekanie w tej kwestii na niekorzyść powinno respektować wszystkie warunki określone w art. 434§1 kk. Przede wszystkim musi mieścić się w granicach zaskarżenia na niekorzyść, a więc w granicach wyznaczonych także treścią zarzutów zawartych w środku odwoławczym wniesionym przez pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego.

Jak wynika ze sformułowań zamieszczonych w apelacji wniesionej na niekorzyść, skarżący wyartykułował rozbudowany zarzut rażącej obrazy przepisu art. 77§2 kk w zw. z art. 53 kk, przez niezaostrożenie warunków ubiegania się o warunkowe zwolnienie, mimo zaistnienia *in concreto* szczególnie uzasadnionego wypadku, przemawiającego za wprowadzeniem stosownego orzeczenia do wyroku. Sąd Apelacyjny stwierdził w uzasadnieniu wyroku, że zarzut obrazy prawa materialnego jest nietrafny, a jeśli skarżący dążył do zmiany skarżonego wyroku przez orzeczenie surowszego ograniczenia do skorzystania przez skazanego z warunkowego zwolnienia, to powinien był wysunąć zarzut błędu w ustaleniach faktycznych „co do braku występowania szczególnie uzasadnionego przypadku” w rozumieniu art. 77§2 kk. Sąd odwoławczy wyraźnie oddzielił obie kategorie zarzutów, wręcz przeciwstawił je w uzasadnieniu w ujęciu słownym: „zarzut obrazy prawa materialnego tj. art. 77§2 kk w zw. z art. 53 kk zamiast zarzut błędu w ustaleniach faktycznych” (k. 859v). Potwierdził tym sformułowaniem, że w apelacji

dostrzegał tylko zarzut wskazujący na naruszenie przepisu prawa materialnego, nie zaś zarzut błędu w ustaleniach faktycznych, który celniej wyrażałby granice i intencje skarżenia wyroku. Niemniej jednak, kontynuując wywód Sąd Apelacyjny stwierdził, że są powody do uwzględnienia wniosku apelacji o ograniczenie skazanemu możliwości ubiegania się o warunkowe zwolnienie i dlatego zmienił odpowiednio wyrok.

Niekorzystne rozstrzygnięcie zapadło zatem nie w rezultacie uwzględnienia zarzutu apelacji wytykającego obrazę prawa materialnego, uznanego *expressis verbis* za nietrafnie podniesiony. Do zmiany wyroku doszło natomiast w rezultacie uznania za słuszny wniosku apelacji, wspieranego argumentacją zmierzającą do wykazania, że w odniesieniu do osoby oskarżonego zachodzi szczególnie uzasadniony wypadek, o którym mowa w art. 77§2 kk. Nie ulega wątpliwości, że przy takim, jak przytoczono, zinterpretowaniu przez Sąd odwoławczy granic zaskarżenia apelacją (zarzut obrazy prawa materialnego przy braku zarzutu błędu w ustaleniach faktycznych), orzeczenie na niekorzyść nastąpiło z przekroczeniem tych granic, wyznaczonych treścią zarzutów. Jasno stąd wynika, że Sąd odwoławczy sam wprowadził ustalenie stanowiące warunek orzekania na podstawie art. 77§2 kk. Konkluzji tej nie może osłabiać norma zawarta w drugim zdaniu art. 434§1 kpk, uzależniająca ponadto możliwość orzekania na niekorzyść w wypadku złożenia środka odwoławczego przez oskarżyciela publicznego lub pełnomocnika, od stwierdzenia uchybień podniesionych w środku odwoławczym lub podlegających uwzględnieniu z urzędu. Formułuje ona dodatkowy warunek orzekania na niekorzyść, poza wskazanymi w zdaniu pierwszym tego przepisu, a więc także tym, że orzekanie na niekorzyść musi mieścić się przede wszystkim w granicach zaskarżenia zakreślonych treścią zarzutów. Raz jeszcze trzeba podkreślić, że w przekonaniu Sądu Apelacyjnego skarżący nie podniósł zarzutu błędu w ustaleniach faktycznych.

Wszystko to dowodzi, że przy interpretacji zarzutu apelacji przyjętej przez Sąd odwoławczy, niekorzystne dla skazanego orzeczenie na podstawie art. 77§2 kk wydane zostało z naruszeniem przepisu art. 434§1 kpk. Uchybienie to miało rażący charakter i co oczywiste, wywarło istotny wpływ na treść prawomocnego wyroku. W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone orzeczenie zamieszczone w pkt 1 wyroku. Uznał zarazem, że zarzut apelacji pełnomocnika oskarżyciela

posiłkowego powinien podlegać ponownemu rozpoznaniu w instancji odwoławczej z przyczyn, które zostaną przedstawione w końcowej części uzasadnienia.

Bezzasadne w stopniu oczywistym okazały się pozostałe zarzuty kasacji.

I tak, podnosząc zarzut naruszenia art. 454§2 kpk przez orzeczenie surowszej kary pozbawienia wolności przy zmianie ustaleń faktycznych, skarżący utrzymywał, że orzeczenie surowszego ograniczenia do skorzystania przez skazanego z warunkowego zwolnienia jest równoznaczne z orzeczeniem surowszej kary pozbawienia wolności. Twierdzenie takie, odniesione do kary dożywotniego pozbawienia wolności, należało uznać za całkowicie nietrafne. Spośród kar przewidzianych w Kodeksie karnym dwie z nich są ściśle oznaczone, tj. kary 25 lat pozbawienia wolności i dożywotniego pozbawienia wolności. Nie można orzec surowszej kary dożywotniego pozbawienia wolności, gdyż jej wymiar jest w ten tylko sposób określony i żadnym zmianom na skali surowości nie może podlegać. Zaostrzenie w wyroku formalnych kryteriów warunkowego zwolnienia z tej kary jest orzeczeniem niezmieniającym poziomu jej surowości, aczkolwiek niekorzystnym dla skazanego w innym aspekcie.

Zarzut obraży art. 454§3 kpk, mającej polegać na zaostrzeniu w instancji odwoławczej kary dożywotniego pozbawienia wolności jest wręcz niezrozumiały, jako nieprzystający w ogóle do normy prawnej zawartej w tym przepisie. Zakazuje ona zaostrzenia kary w wyroku sądu odwoławczego przez wymierzenie dożywotniego pozbawienia wolności. Do takiej zmiany przecież nie doszło.

Trzy ostatnie zarzuty mają niekasacyjny charakter. Skarżący wskazał w nich na obrazę przepisów odnoszących się do postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 7, 366§1, 410 kpk) w sytuacji, gdy Sąd Apelacyjny utrzymał w mocy wyrok Sądu Okręgowego rozstrzygający o winie i wymiarze kary. W ten sposób autor kasacji zmierzał do ponowienia kontroli odwoławczej wyroku Sądu pierwszej instancji, wysuwając raz jeszcze zarzuty wcześniej podnoszone w apelacji, bądź modyfikując ich uzasadnienie. Krótko tylko należy podkreślić, że do kwestii śladów biologicznych pozyskanych z ciała ofiary zabójstwa i narzędzia zbrodni (młotek) Sąd Apelacyjny odniósł się obszernie i konkluzywnie przy rozpoznaniu zarzutów apelacji. W wywodzie zamieszczonym w uzasadnieniu wyroku przekonująco wykazał, że przy ocenie tych dowodów Sąd *meriti* nie dopuścił się uchybień proceduralnych.

Oczywista bezzasadność zarzutów sformułowanych w pkt 4-6 kasacji zwalnia od pogłębionego umotywowania oddalenia kasacji w części odnoszącej się do pkt 2 wyroku Sądu Apelacyjnego, jako oczywiście bezzasadnej (art. 535§3 kpk).

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy w zakresie apelacji wniesionej przez pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego rzeczą Sądu Apelacyjnego będzie przede wszystkim wnikliwe zinterpretowanie podniesionego w niej zarzutu, uwzględniające pełną jego treść. Punktem wyjścia powinno być to, że wydanie na podstawie art. 77§2 kk orzeczenia o surowszym ograniczeniu do skorzystania przez skazanego z warunkowego zwolnienia niż przewidziane w art. 78 kk, o co wnosi autor apelacji, możliwe jest w szczególnie uzasadnionych wypadkach. Warunkiem zastosowania tego obostrzenia jest zatem ustalenie, że *in concreto* zachodzi taki szczególny wypadek. Przy jego braku strona skarżąca wyrok może podnieść zarzut błędu w ustaleniach faktycznych, jeśli ma w tym interes procesowy. Słusznie więc Sąd Apelacyjny zauważył w uzasadnieniu, że taki właśnie zarzut realizujący intencję skarżącego powinien się znaleźć w apelacji, jeśli skarżący domaga się wydania orzeczenia, o którym mowa w art. 77 kk. W ocenie Sądu Najwyższego nie do końca jednak rozważono przy rozpoznaniu apelacji pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego, czy w formule zarzutu zawiera się również tak pojmowany zarzut błędu w ustaleniach faktycznych. W szacie słownej zarzut apelacji wyraża to, że wyrok Sądu Okręgowego jest obciążony obrazą art. 77§2 kk, gdyż zachodzi szczególnie uzasadniony wypadek w rozumieniu tego przepisu, przemawiający za orzeczeniem wobec oskarżonego surowszego ograniczenia do skorzystania z warunkowego zwolnienia w rozumieniu tego przepisu. Cała natomiast argumentacja apelacji jest ukierunkowana na wykazanie, że ustalenie o zaistnieniu takiego wypadku należy tu poczynić.

Jak już wykazano, w postępowaniu kasacyjnym nie można było akceptować orzeczenia niekorzystnego dla skazanego, wydanego mimo uznania za nietrafny zarzutu obrazę art. 77§2 kk, podniesionego, w przekonaniu Sądu odwoławczego, „zamiast” zarzutu błędu w ustaleniach faktycznych. Jednak kontrola skarżonego orzeczenia musiałaby przebiegać drogą innego rozumowania, gdyby uznać, że zarzut błędu w ustaleniach mieści się w formule zarzutu wysłowionego w środку odwoławczym. Skoro Sąd Apelacyjny nie dostrzegł go, to orzekł na niekorzyść na podstawie art. 77§2 kk z naruszeniem art. 434§1 kpk, poza granicami zaskarżenia, które w określony sposób wyinterpretował. Zdaniem Sądu Najwyższego recepcja

treści zarzutu apelacji, także w świetle art. 118§1 kpk, nie była pełna i z tej racji wymaga ponowienia w postępowaniu odwoławczym. Sąd Apelacyjny ograniczył się do zauważenia, że skarżący podniósł wyłącznie zarzut obrazy art. 77§2 kk, a więc przepisu, którego stosowanie ma fakultatywny charakter i jest uwarunkowane ustaleniem przesłanki w nim określonej. Nie odniósł się natomiast do zarzutu w pełnym jego brzmieniu, zwłaszcza w części ujętej w słowach: „ w niniejszej sprawie zachodzi szczególnie uzasadniony przypadek, o którym mowa w art. 77§2 kk”. Niezbędne jest więc rozważenie, jakie znaczenie procesowe nadaje zarzutowi apelacji cała jego treść, a w ślad za tym, jakie są rzeczywiste granice zaskarżenia ze względu na podniesione uchybienia. Jeśli zostaną one wyinterpretowane szerzej, niż w zaskarżonym wyroku, to uprawnione stanie się orzekanie reformatoryjne w sposób przewidziany w art. 77§2 kk, o ile Sąd odwoławczy uzna w tych warunkach zasadność wniosku skarżącego. W razie natomiast przyjęcia, jak w poprzednim postępowaniu odwoławczym, że w apelacji zawiera się tylko zarzut obrazy art. 77§2 kk, nie będzie podstaw do orzekania na niekorzyść z przyczyn, na które Sąd odwoławczy zwrócił już uwagę w poprzednim postępowaniu.

W związku z uchyleniem wyroku w części dotyczącej orzeczenia wydanego na podstawie art. 77§2 kk, bezprzedmiotowe stało się rozpoznanie zarzutu naruszenia tego przepisu w kontekście obrazy także art. 3 kk (art.436 kpk w zw. z art. 518 kpk).